

Sárközi főkötők

Sárköz Tolna megye déli sarkának Dunához simuló része: Ócsény, Decs, Pilis és Alsónyék. Földrajzi és néprajzi sziget, színmagyar kálvinista lakossággal. Szép típusú asszonyai készítik a sárközi „szabott” és „parittyá” főkötőket csipkefinom kivarrással.

Tolna megye legdélibb sarkában, Szekszárd alatt, az egyenesen délnek csapó meredek dombvonulat és kígyózó Duna között, Csepel szigeténél kisebb, lapos, rétes síkság fekszik. A lomha Sárvíz kanyarog végig rajta s innen kapta a Sárköz (= vízköz) nevet. Az ilyen vizek közé szorult helyek, ahonnan hajdanában úgy kellett „kijárni” a szomszédos községekbe, köztük Szekszárd városába is, predesztinált megőrzői elmúlt korok életmódjának, szokásainak, divatjának. Efféle ittfelejtődött kis népsziget a tolnai Sárköz is. Mindössze négy falu: Ócsény, Decs, Pilis és Alsónyék rokon családokból álló ősi református lakossága a néprajzi értelemben vett Sárköz, melynek különállása még jobban kidomborodik azáltal, hogy szomszédságába a török világ után más vidékről, vagy éppen idegen földről származó telepesek kerültek. Sajnos, a vizekkel szigetté zárt földek sorsa fenyegette ezt a területet is. Szakadozott, bomlott, apadt, mert jómódú népét megmételtyezte az „egyke”. Értékes nép, nyakas, szívós magyarság. Szerencse, hogy újabban biztató jelek is mutatkoznak.

Sárközünk országosan elhíresedett fehérnépének szépségéről, gyönyörű népviseletéről és kézimunkáiról. Sajnos, a rohanó világ, az új életviszonyok ezt az ősi hagyományt is már erősen kikezdték, de eredeti jellegéből kiforgatni mégsem tudták. A női kézimunkák közül legismertebbek a hímezett főkötők. A mai sárközi viseletet régebben nagyobb területen használták, s ilyen főkötőket azelőtt a környéken, a baranyai Duna-mentén is hordtak. Igazi hazájuk mégis csak itt van. Korukat illetőleg annyit tudunk mondani, hogy ha a bemondásoknak hinni lehet, a múzeumban levő darabok között vannak XVIII. század végéről valók is.

Régebben a négyszögletes, úgynevezett szabott főkötők voltak divatban, újabban – parittyabőr-alakjuk után kapták nevüket – a parittyá főkötők. A szabott főkötőknek mellső hosszoldala és két keskenyebb oldala volt kihímezve. Az előbbi jött a homlok és a fejtető találkozási vonalára. A két keskeny oldalt pedig végüknél fogva kevés betoldással összevarrták. Bent a sarkak irányából ékalakú bevarrással kapták a négyszögű idomból azt a gömbcikkalakú felületet, mely a fejhez simul.

Az előbbieknél kisebb parittyá főkötők alakját előre kirajzolják a mintapapirosra. Két végére alkalmazott kötővel és tűkkel erősítik fel a fej homlokrészére.

A hímezés varrókereten történik. A keretre finom fátyolt feszítenek s erre rámásolják a főkötő alakjára kiszabott papirosról az ott kirajzolt nagyobb mustrákat. Azután jön a kivarrás finom tűvel, fehér fonallal. A kisebb mustráké fejből, előrajzolás nélkül. A varrást aztán alábélelik fekete szövettel és a szélére selyemszegőt varrnak. Ezt teszik a homlokukra.

A hímzés öltései felette változatosak. Részletesen tárgyalja ezt a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára Értesítőjének 1927. évfolyama.

A csipkefinom mustrákat ahhoz értő asszonyok rajzolják, tervezik és alakítgatják, a népi díszítő-művészet ismert gyakorlata szerint: kevés motívumból százféle kombinációt.

Forrás: Magyar Iparművészet 33. évfolyam, 3-4. szám. 1930, 61.

http://epa.oszk.hu/01000/01059/00178/pdf/EPA01059_Magyar_Iparmuveszet_1930_03-04_061.pdf